

УДК 342.9 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-81-4-1-186-189>**Каліман Максим Романович***(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро)*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1228-5539>

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО У РАЗІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Наукова стаття присвячена визначенню загальних засад особистої безпеки поліцейського у разі застосування такого превентивного поліцейського заходу, як поліцейське піклування.

Тема є частиною широкої тематики адміністративно-правової науки – особиста безпека в діяльності Національної поліції. В роботі зроблено акцент на особливостях особистої безпеки під час реалізації заходів поліцейського піклування, які мають бути відображені у нормативно-правових актах, що врегульовують діяльність поліції, та у навчальних програмах спеціальних дисциплін, які викладаються у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, під час підвищення кваліфікації поліцейських, під час їхньої службової підготовки. Висловлена думка про високий ступінь важливості теми, який зумовлений ризиками, що можуть виникати у разі застосування поліцейського піклування.

Ключові слова: превентивний поліцейський захід, поліцейське піклування, неповнолітня особа, стан сп'яніння, реальна небезпека, психологічний розлад, психіатричний заклад, спеціалізований лікувальний заклад.

Постановка проблеми. Забезпечення права на життя та діяльність в умовах, що відповідають вимогам безпеки, на охорону здоров'я та медичну допомогу гарантується поліцейським повною мірою Конституцією України [1], як і іншим громадянам України. Однак, за офіційними даними, під час виконання службових обов'язків у період з 1991 по 2021 роки загинуло 1671 поліцейських (раніше – міліціонер) [2]. Водночас втрати Національної поліції внаслідок вторгнення російської федерації досі не є публічними. Тобто актуальним видається в умовах сьогодення підвищення рівня безпеки поліцейських.

Дослідження, проведені в різних державах світу, у тому числі в Україні, доводять, що вірогідність стресових та екстремальних ситуацій, небезпечних для життя, в діяльності поліцейського становить 7,7 бала і поступається лише роботі шахтарів (8,3 бала) [3]. Тобто робота поліцейського є однією з найбільш небезпечних і перевищує всі інші професії за ступенем схильності до стресу та небезпеки. Зауважимо, що поліцейський під час виконання покладених на нього службових обов'язків сам може бути об'єктом посягання, проте одночасно повинен протидіяти посяганням на інші об'єкти, тобто свідомо ризикувати власним життям та здоров'ям для усунення наявних небезпек.

Реалізація заходів поліцейського піклування передбачає наявність ризиків, що становлять загрозу саме особистій безпеці поліцейського, адже об'єктами поліцейського піклування є неповнолітні особи, особи, які мають психічні захворювання, розлади психіки, особи у стані сп'яніння. Такі категорії осіб мають нестабільний психічний стан, а їхні дії є непередбачуваними для оточуючих. Відповідно, ступінь особистої безпеки під час реалізації заходів поліцейського піклування має бути підвищеним.

Стан дослідження проблеми. Різні аспекти діяльності поліцейських щодо запобігання злочинності шляхом використання превентивних заходів були предметом дослідження таких учених, як: С.М. Алфьоров, О.М. Бандурка, Є.Ю. Бараш, О.І. Безпалова, В.М. Бесчастний, І.П. Голосніченко, В.Л. Грохольський, С.М. Гусаров, В.О. Заросило, І.В. Зозуля, О.М. Ключев, В.В. Коваленко, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, О.М. Коропатов, О.М. Музичук, О.Ю. Салманова, І.М. Шопіна та інші.

Досить ґрунтовно зміст та особливості превентивних заходів визначаються у наукових працях О.М. Бандурки, О.І. Безпалової, О.В. Джафарової, В.О. Іванцова, С.М. Князева, К.О. Чишка та інших. Спробою комплексного вивчення правового явища поліцейського піклування є дисертаційне дослідження Н.М. Шубіної на тему «Адміністративно-правове регулювання здійснення поліцейського піклування».

Однак поєднання засад особистої безпеки та заходів поліцейського піклування в одному дослідженні реалізовано не було. Тому **метою написання наукової статті** є визначення загальних засад особистої безпеки поліцейського під час застосування такого превентивного поліцейського заходу, як поліцейське піклування. Для досягнення поставленої мети варто реалізувати такі завдання: визначити сутність особистої безпеки поліцейського загалом; з'ясувати особливості особистої безпеки поліцейського під час реалізації поліцейського піклування; визначити фактори, які можуть впливати на рівень особистої безпеки поліцейського під час застосування поліцейського піклування; виділити засади забезпечення особистої безпеки поліцейського у разі поліцейського піклування; розробити рекомендації для підвищення рівня особистої безпеки поліцейського у разі поліцейського піклування.

Виклад основного матеріалу. Серед складників безпеки в Національній поліції центральне місце посідає особиста безпека конкретного поліцейського, під якою розуміють систему організаційно-правових та тактико-психологічних заходів, які дозволяють забезпечити збереження життя та здоров'я поліцейського, а також підтримання високого рівня ефективності його професійних дій [6]. Підтримують висловлену думку про зміст особистої безпеки працівників правоохоронних структур й інші дослідники, зокрема, В.Г. Андросюк, С.М. Банах, Ю.Р. Йосипів, Л.І. Казміренко, М.Д. Курляк, В.Я. Покайчук, В.Д. Поливанюк, В.М. Синенький, Г.О. Юхновець та інші [4; 5; 6; 7].

Під час виконання службових обов'язків правоохоронці стикаються з різними небезпечними та стресовими ситуаціями. Деякі, такі як насильство зі зброєю, є очевидними; інші небезпеки (наприклад, втома) є прихованими, але поширеними, і можуть значною мірою перешкоджати роботі офіцера. На продуктивність офіцера також впливає навчання та інші фактори.

Особливості особистої безпеки під час поліцейського піклування зумовлені категоріями осіб, щодо яких застосовується такий захід. У самій нормі права (ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію» [8]) наголошено на небезпеці оточуючим, яку можуть становити особи, щодо яких застосовується поліцейське піклування. Однак часто такі особи не сприймаються серйозно, а рівень пильності поліцейського знижується, адже фактично в діях особи відсутній склад правопорушення.

Безпосереднє спілкування з населенням – завжди потенційна небезпека для поліцейського. За нашими спостереженнями патрульні – це та категорія поліцейських, які перебувають на первинній ланці взаємодії з населенням, і саме вони найчастіше застосовують поліцейське піклування, адже реагують на всі виклики екстреної допомоги за телефоном гарячої лінії «102». Поліцейські інших служб також застосовують такий превентивний захід, наприклад, ювенальні поліцейські або дільничні офіцери поліції (поліцейські офіцери громади), але ключовим є превентивний характер діяльності таких служб. Тобто така робота буде цікава саме для патрульних поліцейських, служби ювенальної превенції та дільничних офіцерів поліції.

Практичний аналіз показує, що реагування поліції починається з фактичного (фізичного) «затримання» особи (крім випадків, коли особа сама звертається за допомогою до поліції) з метою подальшої «передачі» особи батькам, опікунам, відповідним установам або спеціальним медичним закладам [9]. Тобто це розтягнута в часі дія, що вимагає від поліцейського тривалого контакту з особою, щодо якої застосовується поліцейське піклування.

Отже, виконуючи службові обов'язки щодо застосування поліцейського піклування, поліцейський має розуміти можливість переростання такого превентивного поліцейського заходу у відкрите протистояння, а тому має бути готовий до ускладнення ситуації.

Аналіз нормативного змісту поліцейського піклування, а також діяльності Національної поліції загалом дозволяє визначити фактори, які можуть призвести до порушень особистої безпеки поліцейським під час виконання службових обов'язків із застосування поліцейського піклування, а саме:

- недостатнє знання нормативних актів та положень, що регламентують діяльність поліцейського в екстремальних ситуаціях;
- недотримання вимог особистої безпеки;

- послаблення контролю за своїми діями;
- переоцінка власних сил та можливостей;
- несвоєчасний виклик допомоги;
- недостатній рівень бойової та фізичної підготовки;
- нехтування використанням засобів індивідуальної захисту;
- відсутність практичних навичок дій в екстремальних однотипних ситуаціях;
- незнання природи конфліктів, методів їх подолання та невміння орієнтуватися в умовах загострення конфліктної обстановки;
- неповне забезпечення табельною вогнепальною зброєю і спеціальними засобами активної оборони поліцейських [10, с. 153].

Додатково варто виділити такі загрози особистій безпеці поліцейського у разі застосування поліцейського піклування, які можуть виникнути у зв'язку з:

- переоцінкою власних можливостей щодо застосування заходів поліцейського піклування;
- несвоєчасним повідомленням чергової служби відділення поліції про реалізацію поліцейського піклування;
- відсутністю навичок дій у подібних ситуаціях, адже поліцейське піклування було запроваджено в діяльність Національної поліції у 2015 році, проте фактичне виконання такого превентивного поліцейського заходу недостатньою мірою було застосовано, а відповідно навички поведіння відсутні;
- незнанням основ ювенальної психології, психології осіб, які мають психічні розлади, осіб, які перебувають у стані сп'яніння;
- неготовністю скористатися допомогою громадян для реалізації поліцейського піклування.

Особливо варто відзначити, що під час поліцейського піклування джерелами небезпеки для поліцейського можуть бути:

- схильність особи, щодо якої застосовуються заходи поліцейського піклування, до агресії;
- неконтрольована поведінка таких осіб (внаслідок стану сп'яніння або психічного захворювання);
- наявність у таких осіб почуття безкарності, що підвищує активність вчинюваних дій;
- втручання третіх осіб, які не відмежовують заходи поліцейського піклування та поліцейського примусу, в діяльність поліцейських;
- наявність інфекційних захворювань у осіб, до яких застосовується поліцейське піклування;
- наявність у таких осіб предметів, обіг яких заборонено (ніж, зброя, інші предмети, які можуть бути використані як зброя).

З метою подолання визначених небезпек, а також дотримання правил особистої безпеки у будь-якій ситуації поліцейський має бути готовий до подолання викликів з професійної та психологічної точки зору. Під професійно-психологічною готовністю поліцейського розуміють сукупність якостей та властивостей особистості, що зумовлює стан змобілізованості психіки, налаштування її на найбільш доцільні, активні та рішучі дії у складних та небезпечних для життя та здоров'я умовах виконання службових обов'язків [6].

Важливим чинником психологічної підготовленості поліцейського є вироблення навичок ігнорування небезпеки, вироблені установки на позитивний результат вирішення конфлікту, прискореного реагування на конфліктні та критичні ситуації, застосування психологічних прийомів у спілкуванні з особами в умовах конфлікту тощо.

За таких умов необхідно наголосити, що забезпечення особистої безпеки поліцейського під час

застосування поліцейського піклування ґрунтується на таких засадах, як:

- досконале знання положень нормативно-правових актів, які регламентують діяльність поліцейського, у тому числі застосування поліцейського піклування, заходів особистої безпеки тощо;
- психологічна підготовленість поліцейського;
- комунікативна підготовленість поліцейського;
- тактична підготовленість поліцейського;
- фізична підготовленість поліцейського;
- вміння швидко пристосуватися до зміни оперативної обстановки.

Узагальнюючи викладене, можемо виробити загальні рекомендації щодо забезпечення особистої безпеки поліцейського під час застосування поліцейського піклування, а саме:

- бути максимально зібраними, особливо у вечірній та нічний час. Неприпустимо, щоб несення служби перетворилося на постійну стандартну дію, що викликає притуплення уваги і народжує фальшиве почуття безпеки. За таких обставин загроза життю та здоров'ю поліцейського зростає;
- тримати постійний зв'язок з черговою службою, робити відмітки в планшеті про прийняття та виконання завдання; тримати радіозв'язок з колегами та черговими. Така вимога пришвидшить реагування чергової служби на випадки, коли зв'язок з поліцейським у разі поліцейського піклування буде обірваний, а також сприятиме орієнтуванню чергового з приводу ситуації в зоні його відання;
- дотримуватися дистанції між поліцейським та особою, до якої застосовують поліцейське піклування; не повертайтеся спиною до такої особи; краще стояти у півоберта. Це загальні вимоги до поліцейського під час спілкування з громадянами, які забезпечують високий рівень контролю над ситуацією, в якій опинився поліцейський, та його здатність негайно реагувати на зміну оперативної ситуації;

– забезпечити наявність та справність засобів індивідуального та активного захисту. Така вимога є обов'язковою під час виконання службових завдань поліцейським, оскільки є гарантією його особистої безпеки у разі виникнення будь-якої загрози;

- починати розмову з особою, яка потребує поліцейського піклування, чемно, але впевнено, не дозволяти втягувати себе у довгу дискусію, стежити за реакцією цієї особи, а також третіх осіб, присутніх при цьому;
- постійно спостерігати за діями особи; завжди пам'ятати, що перед вами перебуває особа, наміри якої невідомі, а отже, не виключається можливість агресивної поведінки, застосування зброї або інших предметів як зброї з боку особи, щодо якої застосовується поліцейське піклування;
- здійснювати поліцейське піклування рекомендовано у складі групи в кількості не менше двох осіб;
- перед посадкою особи в транспортний засіб Національної поліції рекомендовано провести її поверхневий огляд;
- під час транспортування особи, до якої застосовано поліцейське піклування, хоча б один поліцейський має перебувати на задньому сидінні поряд з такою особою.

Висновки. Тема, яку нами було досліджено в роботі, є частиною широкої тематики адміністративно-правової науки – особистої безпеки в діяльності Національної поліції. Акцент на особливостях особистої безпеки під час реалізації заходів поліцейського піклування має бути відображений як у нормативно-правових актах, що врегульовують діяльність поліції, а також у навчальних програмах спеціальних дисциплін, які викладаються у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, під час підвищення кваліфікації поліцейських, під час їхньої службової підготовки. Високий ступінь важливості теми зумовлений ризиками, які можуть виникати під час застосування поліцейського піклування. Однак ми не претендуємо на істину в останній інстанції, а звертаємо увагу на проблемність зазначеного питання та закликаємо до дискусії спеціалістів з тематики.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. За роки незалежності на службі загинув 1671 працівник МВС. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3204007-za-roki-nezaleznosti-pri-vikonanni-obovazkiv-zaginuv-1671-pracivnik-mvs.html>.
3. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник. Харків : Університет внутрішніх справ, 1998.
4. Шевченко Т.В. Адміністративно-правові засоби забезпечення особистої безпеки поліцейського під час застосування заходів поліцейського примусу або поліцейського піклування. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє* (1994–2019 рр.). Харків. 2019. С. 511–512.
5. Особиста безпека працівників правоохоронних органів, залучених до патрулювання : навчальний посібник / С.М. Банах, Ю.Р. Йосипів, М.Д. Курляк, В.М. Синенький та ін. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 272 с.
6. Юхновець Г.О., Андросюк В.Г., Казміренко Л.І. та ін. Забезпечення особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ при виконанні службових обов'язків : науково-практичні рекомендації / Під ред. М.І. Ануфрієва, Я.Ю. Кондратьєва. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 1999. С. 11.
7. Покайчук В.Я., Поливаний В.Д., Біліченко В.В. Поняття та загальні відомості особистої безпеки в підрозділах Національної поліції України. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-185-5-11>.
8. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
9. Берднік І.В. Поліцейське піклування в діяльності підрозділів Національної поліції України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Випуск 69. С. 206–211.
10. Професійна діяльність працівників патрульної служби МВС : навчальний посібник / Кол. авт. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2011. 184 с.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy (1996) № 254к/96-ВР [Constitution of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

2. Za roky nezalezhnosti na sluzhbi zahynuv 1671 pratsivnyk MVS. [During the years of independence, 1.671 employees of the Ministry of Internal Affairs died in the service]. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3204007-za-roki-nezalezhnosti-pri-vikonanni-obovazkiv-zaginuv-1671-pracivnik-mvs.html> [in Ukrainian].
3. Bandurka, O.M. (1998). Upravlinnia v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy: pidruchnyk [Management in internal affairs units of Ukraine]. Kharkiv: Universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].
4. Shevchenko, T.V. (2019). Administratyvno-pravovi zasoby zabezpechennia osobystoi bezpeky politseiskoho pid chas zastosuvannia zakhodiv politseiskoho prymusu abo politseiskoho pikluvannia. Kharkivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav: 25 rokov dosvidu ta pohliad u maibutnie (1994–2019 rr.) [Administrative and legal means of ensuring the personal safety of a police officer during the application of measures of police coercion or police custody]. Kharkiv. S. 511–512 [in Ukrainian].
5. Banakh, S.M., Yosypiv, Yu.R., Kurliak, M.D., Synenkyi, V.M. ta in. (2021). Osobysta bezpeka pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv, zaluchenykh do patroliuvannia: navchalnyi posibnyk [Personal safety of law enforcement officers involved in patrolling]. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. 272 s. [in Ukrainian].
6. Iukhnovets, H.O., Androsiuk, V.H., Kazmirenko, L.I. ta in. (1999). Zabezpechennia osobystoi bezpeky pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav pry vykonanni sluzhbovykh oboviazkiv: naukovo-praktychni rekomendatsii [Ensuring the personal safety of employees of Internal Affairs bodies while performing official duties]. Kyiv: Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav Ukrainy. S. 11 [in Ukrainian].
7. Pokaichuk, V.Ya., Polyvaniuk, V.D., Bilichenko, V.V. Poniattia ta zahalni vidomosti osobystoi bezpeky v pidrozdilakh Natsionalnoi politsii Ukrainy [Concepts and general information of personal security in units of the National Police of Ukraine]. Retrieved from: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-185-5-11> [in Ukrainian].
8. Pro Natsionalnu politsiiu: Zakon Ukrainy (2015) [About the National Police: Law of Ukraine] № 580-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> [in Ukrainian].
9. Berdnik, I.V. (2022). Politseiske pikluvannia v diialnosti pidrozdiliv Natsionalnoi politsii Ukrainy. Naukovi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya Pravo [Police care in the activities of units of the National Police of Ukraine. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University]. № 69. S. 206–211 [in Ukrainian].
10. Profesiina diialnist pratsivnykiv patrolnoi sluzhby MVS: navchalnyi posibnyk. Kolektyv avtoriv (2011) [Professional activity of employees of the patrol service of the Ministry of Internal Affairs: Tutorial]. Dnipropetrovsk: Dnipropetrovskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. 184 s. [in Ukrainian].

Kaliman Maksym

(Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1228-5539>

PERSONAL SAFETY OF POLICE OFFICER DURING POLICE CUSTODY

The purpose of writing a scientific article is to determine the general principles of the personal safety of a police officer during the application of such a preventive police measure as police care.

The topic is part of a broad theme of administrative and legal science – personal security in the activities of the National Police. The work focuses on the peculiarities of personal safety during the implementation of police care measures, which should be reflected in the regulations governing the activities of the police, and in the curricula of special disciplines taught in higher education institutions with specific training conditions, during the advanced training of police officers, during their service training. An opinion has been expressed about the high degree of importance of the topic, which is due to the risks that may arise during the use of police care.

The author focuses on the fact that in carrying out official duties for the use of police care, the police officer must understand the possibility of developing a preventive police measure into an open confrontation, and therefore must be prepared to complicate the situation.

There are factors that can lead to violations of personal safety by police officers in the performance of official duties for the use of police care.

Attention is focused on the fact that factor of the psychological preparedness of the policeman is the development of skills of ignoring danger, developing an attitude towards a positive outcome of conflict resolution, accelerated response to conflict and critical situations, the use of psychological acceptances in communicating with persons in conflict, etc.

It was emphasized that ensuring the personal safety of a police officer during the use of police care is based on the following principles: thorough knowledge of the provisions of regulations governing the activities of a police officer, including the use of police care, personal security measures, etc.; psychological, communicative, tactical, physical fitness of the preparedness of the policeman, as well as the ability to quickly adapt to changes in the operational situation.

As a result, the author developed general recommendations for ensuring the personal safety of the police officer during the use of police care.

Key words: preventive police action, police care, minor, state of intoxication, real danger, psychological disorder, psychiatric institution, specialized medical institution.

Надіслано до редколегії 19.11.2022